

บทที่ ๕

บทสรุป

จุดสนใจของวิทยานิพนธ์เรื่องนี้อยู่ที่ว่า เมื่อมีการพัฒนาการเกษตรแล้ว จะมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมตามอย่างไรบ้าง (การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในที่นี้ จึงเป็นผลกระทบมาจากการพัฒนาการเกษตร) ระยะเวลาของเรื่องที่ศึกษา เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๕ ซึ่งเป็นปีที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ภัทรมหาราช โปรดเกล้าฯ ให้มีการปรับปรุงระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน และได้ประกาศยกกรมนา เป็นกระทรวงเกษตรพานิชการ จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. ๒๔๗๕ ซึ่งเป็นปีที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช มาเป็นประชาธิปไตย

การศึกษาในเรื่องนี้ ได้อาศัยข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในอดีตมาเป็นข้อมูล (data) ในการวิเคราะห์ทางสังคมวิทยา เพราะฉะนั้น การวิเคราะห์จึงจำกัด อยู่ภายในขอบเขตของข้อมูลเท่าที่ทำได้ สำหรับแนวทางในการวิเคราะห์ได้ใช้ทฤษฎี "Toward a Theory of Modernization" ของ Neil J. Smelser เป็นหลัก Smelser กล่าวว่า เมื่อมีการปรับตัวให้ทันสมัยแล้ว จะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลง โครงสร้างทางสังคมแบบอุมคคติ ๓ ประการคือ

๑. เกิดการจำแนกแตกต่างทางโครงสร้าง (Structural differentiation) อันได้แก่การจำแนกแตกต่างในกิจกรรมทางบ้านเศรษฐกิจ การจำแนกแตกต่างในกิจกรรมทางบ้านครอบครัว การจำแนกแตกต่างในระบบคุณค่า การจำแนกแตกต่างในระบบชนชั้น
๒. การบูรณาการของกิจกรรมซึ่งจำแนกแตกต่างจากกันเหล่านี้

๓. ความไม่สืบเนื่องระหว่างการจำแนกแตกต่างกับการรวมตัวกัน ก่อให้เกิดความวุ่นวายทางสังคม

ก่อนที่จะพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีผลกระทบมาจากการพัฒนาการเกษตร ก็จะต้องศึกษาการพัฒนาการเกษตรซึ่งเป็นตัวสาเหตุเสียก่อน การพัฒนาการเกษตรเป็นการนำเอาเทคนิควิธีการ วัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนความนึกคิดความเชื่อจากตะวันตกเข้ามาใช้ จึงเท่ากับว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม มีสาเหตุมาจากปัจจัยภายนอกในระบบสังคม ในลักษณะที่เป็นการถูกบังคับโดยทางอ้อมให้ต้องเปลี่ยนแปลง อันสืบเนื่องมาจาก ปัญหาทางการเมืองประการหนึ่ง กับการยืมความนึกคิดหรือการกระจายทางวัฒนธรรมอีกประการหนึ่ง โดยที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นผู้ให้การเปลี่ยนแปลง ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาจากต่างประเทศ พระราชโอรส นักเรียนทุนเล่าเรียนหลวง เป็นตัวแทนการเปลี่ยนแปลง กลุ่มข้าราชการกับกลุ่มเกษตรกรเป็นผู้รับการเปลี่ยนแปลง

การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เท่าที่ศึกษาจากข้อมูลที่มีอยู่ปรากฏว่า มีอุปสรรคหลายประการได้แก่

๑) การสื่อสารความคิดระหว่างผู้ให้และผู้รับการเปลี่ยนแปลง ไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากต่างฝ่ายต่างก็มีพื้นเพความรู้ ความคิด ทัศนคติ ตลอดจนประสบการณ์ที่แตกต่างกัน จึงทำให้เกิดการไม่ยอมรับซึ่งกันและกันประการหนึ่ง กับความเข้าใจไปคนละทางอีกประการหนึ่ง

๒) การไม่เห็นประโยชน์ที่จะรับสิ่งใหม่

๓) การขาดเงินทุนที่จะนำมาใช้

อุปสรรคทั้ง ๓ ประการนี้ ล้วนแล้วแต่เป็นปัจจัยสำคัญในการที่จะรับสิ่งใหม่ ทั้งสิ้น เมื่อเป็นเช่นนี้จึงทำให้การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ในส่วนที่เกี่ยวกับการ พัฒนาการเกษตรในช่วงเวลา ๔๐ ปี ดำเนินไปอย่างเชื่องช้า และไม่เพียงพอ กังจะเห็นได้จากผลงานหลัก ๆ ที่ทำสำเร็จก็มี การออกหนังสือรับรองกรรมสิทธิ์ที่ดิน การขุดลอกคูคลองต่าง ๆ การหาเมล็ดพันธุ์พืชที่ดีมาให้ เป็นต้น ส่วนงานที่เป็น หัวใจของการเกษตรกรรม อันได้แก่ การชลประทาน เท่าที่ทำไว้สำเร็จก็มีเพียง ๔ โครงการเท่านั้นคือ โครงการป่าสักใต้ โครงการเชียงใหม่-คลองกาน โครงการ โปธิ์พระยา สุพรรณบุรีและโครงการเหมืองแม่แฝก เชียงใหม่

สำหรับปัจจัยภายในระบบสังคม ซึ่งต้องปรับตัวตามก็ว่าได้แก่ การเปลี่ยนแปลง ทางสังคม ซึ่งเป็นผลกระทบมาจากการพัฒนาการเกษตร ในเรื่องนี้ได้ใช้ทฤษฎี "Toward a Theory of Modernization" ของ Neil J. Smelser เป็นหลัก ในการวิเคราะห์ ผลของการศึกษาจากข้อมูลทั้งหมดเท่าที่ทำได้ ปรากฏดังนี้คือ:-

๑. เกิดการจำแนกแตกต่างในกิจกรรมทางเศรษฐกิจ (Differentiation of Economic Activities) แต่เกิมนั้นภาวะเศรษฐกิจเป็นแบบเลี้ยงตัวเองได้ (self-sufficient economy) ก็ได้เปลี่ยนมาเป็นเศรษฐกิจแบบการค้า (Commercial economy) สินค้าและบริการต่าง ๆ ต้องผ่านตลาดมากขึ้น มีการจ้างแรงงานทำเกษตรกรรม จึงทำให้เกิดการอพยพแรงงาน โดยมากอพยพจาก ภาคอีสาน ลงมารับจ้างทำนาในทุ่งหลวงรังสิต เกิดปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้าง ลูกจ้าง เนื่องจากยังไม่มีระเบียบหรือธรรมเนียมอันใดวางไว้ในเรื่องของอัตราค่าจ้าง หรือธรรมเนียมการจ้างกันโดยแน่นอน และที่สำคัญก็คือ เกิดระบบความสัมพันธ์ขึ้นใหม่ ได้แก่ ชาวนา พ่อค้าคนกลาง โรงสี ระบบความสัมพันธ์นี้ชาวนาเป็นผู้เสียเปรียบมากที่สุด ซึ่งส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชาวนา ทำให้ยากจน ชักสน

มีหนี้สินรุงรัง ส่วนผู้ที่ไ้เปรียบมากที่สุดคือ พ่อค้าคนกลาง ซึ่งเป็นทั้งผู้รับซื้อข้าว
แลกข้าว ใ้เงิน บางทีก็กลายเป็นเจ้าของนาอีกด้วย

สำหรับการจำแนกแตกต่างในกิจกรรมบ้านครอบครัว คุณค่าและระบบชนชั้น
ไม่สามารถหาข้อมูลมายืนยันได้ แต่ผู้เขียนคิดว่า การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของ
ครอบครัว คุณค่า ระบบชนชั้น ตามแนวทฤษฎีของ Smelser ยังไม่เกิดขึ้นในสังคมไทย
ในช่วง ๔๐ ปีที่ศึกษาเพียงแต่มีแนวโน้มว่าจะเปลี่ยนไป

๒. การพัฒนาการเกษตร ใ้ก่อให้เกิดการจำแนกแตกต่างในกิจกรรมทาง
เศรษฐกิจ ส่วนการรวมตัวกันของโครงสร้างที่แยกหน้าที่แล้วนี้ ใ้ออกมาในรูปของ
"สหกรณ์"

สหกรณ์เป็นกลุ่มสมาคมทางเศรษฐกิจรูปหนึ่ง จุดมุ่งหมายของสหกรณ์ก็เพื่อ
ส่งเสริมผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของสมาชิก ความผูกพันที่ซึ้งจริงใ้บุคคลเข้ารวม
เป็นสมาชิก ก็คือ ความเชื่อถือนในทางเศรษฐกิจ กิจกรรมสหกรณ์ใ้เริ่มขึ้นเมื่อ
พ.ศ. ๒๔๕๕ แต่ปรากฏว่าไม่ก้าวหน้า หรือแพร่ขยายไปเท่าที่ควร เนื่องจากขาดเงิน-
ทุนที่จะดำเนินงานประการหนึ่ง กับขาดกฎหมายสหกรณ์โดยเฉพาะอีกประการหนึ่ง
สหกรณ์มีคุณประโยชน์ทางสังคมหลายประการด้วยกัน ใ้แก่ ก่อใ้เกิดความสามัคคี
กลมเกลียวช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ใ้เงินเพื่อประโยชน์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการทำมา-
หากิน ช่วยควบคุมความประพฤติของสมาชิก เป็นต้น

๓. ความไม่สืบเนื่องในเรื่องระยะเวลาและในเรื่องการขยายตัวระหว่าง
การจำแนกแตกต่างของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ กับการรวมตัวกันในรูปของสหกรณ์
ใ้ก่อให้เกิดความวุ่นวายทางสังคม ซึ่งแสดงออกในลักษณะของความยากจนข้น
ทรุกโถมในสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชาวนา ปัญหาที่สำคัญในเรื่องนี้ก็คือ

ก. เกษตรกรไม่มีทุน จึงต้องกู้ยืมเงิน เจ้าของเงินก็มักเรียกดอกเบี้ย-
แพง ครั้นพอทำนาไถแล้วก็ไม่มีการลงทุนจะขนไปจากลานนวดข้าว หรือ
ไม่มีผู้จ้างเพื่อเกี่ยวข้าวเมื่อเวลาข้าวในตลาคืนราคา จึงจำต้องขายเสียตั้งแต่
ยังอยู่ในลานนั่นเอง แม้จะไถราคาต่ำก็ต้องยอม มิฉะนั้น จะไม่มีเงินใช้หนี้ทันตาม-
กำหนดคดีสัญญา เกษตรกรต้องยอมเสียเปรียบเพราะมีทุนน้อย บางที่ขายข้าวได้แล้ว
ก็ยังมีเงินไม่พอจะใช้หนี้ได้ นอกจากนี้ยังจำเป็นต้องกินต้องใช้ จึงต้องเป็นหนี้เขาอีก
หนี้ใหม่ถมหนี้เก่ามากขึ้นไปทุกที

ข. เกษตรกรไม่มีที่ดินเป็นของตัวเอง ต้องเช่าทำกยออัตราค่าเช่าที่แพง
คือประมาณไร่ละ ๑ บาทหรือ ๒ บาท เมื่อเปรียบเทียบกับราคาที่ดินที่เจ้าของขอไว้
ราคาประมาณไร่ละ ๒ บาท

การที่เกษตรกรต้องเช่าที่ทำกิน ก็เพราะเกษตรกรไถนาเอาเรือสวนไร่นา
ของตนไปจำหน่ายหรือขายฝากไว้ประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งก็คือ เมื่อข้าวกลายเป็น
สินค้าออกที่สำคัญ ที่ดินก็เริ่มมีความสำคัญมากขึ้นไปด้วย พวกที่มีเงินจึงหันมาหา-
ประโยชน์จากการซื้อที่ดินไว้มาก ๆ เพื่อขายเอากำไร หรือให้เช่า

เมื่อเป็นเช่นนี้ จะเห็นได้ว่า การที่เกษตรกรไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง มีหนี้สิน
รุงรัง มีสภาพความเป็นอยู่ที่แร้นแค้นนั้น มิใช่บังเอิญจะเกิดขึ้นในปัจจุบัน แต่เป็น
เช่นนี้มานานแล้วตั้งแต่เมื่อระบบเศรษฐกิจได้เปลี่ยนจากแบบเลี้ยงตัวเองได้ มาเป็นแบบ
การค้า ความยากจนของคนในรุ่นอายุหนึ่ง จะมีผลให้รุ่นอายุถัดมายากจนด้วย
นอกจากนี้ ลักษณะของวัฒนธรรมยังเป็นแบบที่ไม่เป็นเศรษฐกิจสมัยใหม่ คือไม่พยายาม
ที่จะใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์ ไม่พยายามสะสมเงินหรือสิ่งที่มีประโยชน์

พยายามแค่จะรักษาวิถีชีวิตแบบเก่าไว้ สิ่งที่เราใจให้เป็นไปในลักษณะนี้ก็คือ บริษัทฯ และศาสนาบางอย่างที่เสียเปรียบ คือคนส่วนใหญ่ในชนบทนิยมความเป็นอยู่แบบเดิม และคิดว่าเป็นอยู่แล้ว จึงไม่ค่อยเห็นประโยชน์ของสิ่งใหม่

ปัญหาสำคัญของเกษตรกรทั้ง ๒ ข้อที่กล่าวมานั้น สำหรับปัญหาข้อที่หนึ่ง เกี่ยวกับเรื่องไม่มีทุน ซึ่งเป็นสาเหตุพื้นฐาน ทำให้ชาวนาต้องยอมเสียเปรียบในเรื่องอื่น ๆ ตามมานั้น สามารถแก้ไขได้ด้วยวิธีการของ "สหกรณ์" เพราะสหกรณ์หาทุนจะให้สมาชิกกู้ยืมเงินกู้ยืมอัตราดอกเบี้ยต่ำ สหกรณ์ขายพืชผลก็จะอำนวยความสะดวกให้โดยรับฝากหรือรับซื้อเอง และกักรอไว้ขายเมื่อได้ราคาดี ทั้งยังแบ่งส่วนเฉลี่ยกำไรให้แกสมาชิกในวันสิ้นปีอีกด้วย สหกรณ์ผู้บริโภครักจะจัดหาสินค้าต่าง ๆ มาจำหน่ายด้วยราคาย่อมเยา และมีคุณภาพดี พร้อมทั้งเฉลี่ยกำไรให้สมาชิกตามส่วนแห่งการซื้อขายในวันสิ้นปีเช่นเดียวกัน แต่ตามความเป็นจริงปรากฏว่ากิจการสหกรณ์ซึ่งเริ่มมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๕ นั้น กำเนินไปอย่างเชื่องช้าและไม่ทันต่อเหตุการณ์ เขาทำนองกว่าดีว่าจะสูงงาก็ไหม ฉะนั้น จึงควรที่จะรีบดำเนินการขยายงานด้านสหกรณ์ให้กว้างขวางออกไปโดยเร็วเท่าที่จะกระทำได้

สำหรับปัญหาข้อที่สอง เกี่ยวกับเรื่องไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง ทำให้ต้องเช่าทำในอัตราค่าเช่าที่สูงนั้น สามารถแก้ไขได้ด้วยวิธีการของ "การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม" เพราะการปฏิรูปที่ดินนั้นคือการที่รัฐบาลนำเอา ที่หลวงไว้แก่ที่ป่าหมอสถาพป่าแล้ว ที่รกร้างว่างเปล่า ที่สาธารณะ ที่ดินของผู้อื่นที่มีที่ดินมากเกินไปและไม่ไ้ใช้ทำอะไรได้นำมาคืนตนเอง มาจัดสรรให้พี่น้อง เกษตรกรผู้ที่ยังไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองอย่างพอเพียง โดยรัฐบาลให้สิทธิแก่เกษตรกรเหล่านั้นได้ครอบครองทำมาหากินชั่วลูกชั่วหลาน หรือให้ขอโดยผ่อนส่งเป็นเวลาหลาย ๆ ปี เพื่อที่จะได้มีกรรมสิทธิ์โดยสมบูรณ์ นอกจากนี้รัฐบาลยังจะช่วยเหลือ

ในเรื่องน้ำ ถนนหนทาง ปรับปรุงบ้านช่องที่อยู่อาศัยและให้บริการในด้านการส่งเสริม
การผลิต และการขายผลิตภัณฑ์ชาวไร่ชาวนาผลิตได้อีกด้วย เพื่อให้ผู้ที่ได้รับที่ดินไป
สามารถใช้ที่ดินนั้นให้เกิดประโยชน์ และมีรายได้เพียงพอเพียง

ตามข้อเท็จจริง งานการปฏิรูปที่ดินเพิ่งจะเริ่มจัดทำขึ้น แต่ปัญหาของ
เกษตรกรนั้นเป็นปัญหาที่เรารังมานานร่วมร้อยปี คือตั้งแต่เมื่อเริ่มเปลี่ยนแปลงจาก
เศรษฐกิจแบบเลี้ยงตัวเองได้ มาเป็นแบบการค้า (พ.ศ. ๒๓๙๘) ฉะนั้น การที่จะ
แก้ปัญหาคึ่งที่เกิดขึ้นมาเป็นระยะเวลานานเหมือนกับกินพอกหางหมู จึงยากที่จะทำให้
สำเร็จและเห็นผลได้ภายในระยะเวลาอันรวดเร็ว.